

סנהדרין ז

עניין: תחילת דינו של אדם

על דברי תורה

מהר"ל חידושי אגדות

הוא ראשון וקודם. והא דאמרין (שבת ל"א א') כשמכניסין את האדם לדין שואלין אותו נשאת ונתת באמונה קבעת עתים לתורה. היינו ששואלין אותו תחלה אם עשית זה. ושואלין אותו קודם נשאת ונתת באמונה. כי זה שייך קודם לעשות. כי דרך ארץ קודם לתורה, שאם אין [לך] מלאכה לא יוכל לעסוק בתורה, וצריך לישא וליתן קודם שיעסוק בתורה [עד] שמגיע אליו פרנסתו. אבל לענין העונש התורה היא קודם לכל, שיצא הדין על זה [קודם]. ועוד כי שואלין אותו על דבר שיכול לאדם לעשות על כל פנים, לכך שואלין אותו קודם [נשאת ונתת באמונה] אבל התורה אפשר [כי] לא היה יכול ללמוד מחמת כמה דברים. מ"מ הדין כאשר יוצא לפעל הוא תחלה על התורה מטעם אשר אמרנו, [כי התורה היא ראשונה אל הש"י וית' ***].

מהר"ל נצח ישראל פכ"ט

לבב. כלומר אדם שהוא בר לבב והוא שכלי. וזהו שאמר כאן ג"כ אחר שאמר נשאת ונתת באמונה, קבעת עתים לתורה. כלל הדבר הדין בתחלה כאשר בא לעליונים אשר אינם בעלי גשם, אם היה נמשך אחר הגשמה הנבדלת השכלית או היה נמשך אחר גופו הגשמי. ואמר קבעת עתים לתורה. כי מצד הגשמה שהיא נבדלת ראוי שיהי נמשך אחר השכלי, ולפיכך תחילת דין האדם קבעת עתים לתורה, שפנה מעניני החמרים אל התורה עד שהיה קובע עתים לתורה. כי קביעת העת מורה על שהשכל הוא עיקר באדם, ולא היה השכל אצלו דבר מקרה. וכן עסקת בפריה

בן יהוידע

ומה שסקו החוספות ז"ל מה דאמרין בגמרא דשואלין אותו תחלה נשאת ונתת באמונה ואח"כ אל קבעת עתים לתורה, י"ל בס"ד נשאת ונתת באמונה הכונה היא על עסק תורה שבע"פ, שגם זה העסק נקרא משא ומתן, כמ"ס רז"ל שידע לישא וליתן ד"ס. ואמרם באמונה ר"ל כוונה לשמה ולא להתגדל או לקנטר, וכל דבר התלוי בכונה הלא נקרא אמונה, כי אינו ניכר לעיני הרוואין:

מהרש"א

קרא נחד ענינא דרשינן ליה ובעיקר קושייתם מההיא דפרק כמה מדליקין נ"ל לומר דלא קשה מידי דהכא איירי במי שאפשר לו ללמוד ותלמודו מוטל ואינו למד ה"ל תחלת דינו על דברי תורה שלא למד כדעני ליה ללמוד אצל התם מיירי במי שאי אפשר ללמוד שאינו מוטל כדאמרין אן אדם אחד מאלף מלאכי בן אלף נכנסין למקרא וכו' אין מלליה רק אחד מהם להוראה ועל כן עיקר מעשיו במשא ומתן ובשעה אחת קבוע לו חייב ללמוד ועל כן תחלת דינו על משא ומתן שהם עיקר מעשיו ואח"כ שואלים לו אם קבעת עתים וכו' ג.

חידושי הגר"א

ויש לפרש דכל השש שאלות ששואלין: נשאת ונתת באמונה, קבעת עתים לתורה, עסקת בפריה ורביה, צפית לישועה, פלפלת בחכמה, הבנת דבר מתוך דבר, כל אלו מוסבים גם כן על דברי תורה, דאיתא בשבת שם (לעיל מזה) אמר ריש לקיש מאי דכתיב והיה אמונת עתיך חסון ישועות חכמת ודעת, אמונת זה סדר זרעים, עתיך זה סדר מועד, חסון זה סדר נשים, ישועות זה סדר נזיקין, חכמת זה סדר קדשים, ודעת זה סדר טהרות וכו' וי"ל שעל דברים אלו שואלים אותו והיינו אם למד ששה סדרי משנה, נשאת ונתת באמונה, היינו אם למד הסדר זרעים דנקרא אמונה, קבעת עתים לתורה, היינו עתיך זה סדר מועד, עסקת בפריה ורביה זה סדר נשים, צפית לישועה היינו סדר נזיקין, פלפלת בחכמה היינו סדר קדשים, הבנת דבר מתוך דבר היינו סדר טהרות, דזה נקרא דעת, נמצא דכל השאלות הללו המה רק על דברי תורה. א"כ מיושב קושיית החוס. (תפארת ישראל. דברי אליהו).

עיון יעקב קידושין מ:

ונ"ל בדאמת תחלת דינו על ד"ת אך שיש לו תירוצ' לומר שקשים מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף והיה מוכרח לטרוח במשא ומתן וכל זה התירוצ' מספיק אם עסק במשא ומתן באמונה ואינו פושט ידו בגזל משא"כ אם גזל ולא עסק שם באמונה אין לו תירוצ' זה לפי שאינם קשים לו מזונותיו ועי' בחדושינו בחגיגה דף יד ע"א. ואפשר לומר ע"ד דאיתא בילקוט סוף פ' נצבים בשם תנא דבי אליהו וי"ל פעם אחת הייתי מהלך ומצאני אדם אחד היה מתלווץ מלעג בדברי אמרתי לו מה תשיב ליוצרך ליום הדין אמר לי בינה ודעת לא נתן לי שאקרא ואשנה אמרתי לו בני מה מלאכתך אמר לי צייד אני וכו' אמרתי לו מי שנתן לך בינה לדבר זה נתן לך גם לדברי תורה דכתיב (דברים ל) כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו וכו' ע"ש לכך אף תחלת דינו על דברי תורה מ"מ שואלין תחלה על משא ומתן כדי שלא יוכל להשיב שלא ניתן לו בינה ודעה מן השמים לדברי תורה שוב שמעתי שכוונתי בזה לדברי מו"ח זקני הגאון המפורסם מו"ה שמעון שפירא זצ"ל ועי' במהרש"א בסנהדרין דף ז לפי מה שפירש"י שם דקאי אלעתיך לבא מעיקרא לא קשה מידי עי' ריש מס' ע"ז:

קדושת לוי אבות ב, ה

ומערתה צדקו יחידיו מאמרם ז"ל שהקשו התוס' אהרדי, ששני השאלות ר"ל עסקת בתורה ונתת באמונה שאלה אחת הוא, שהרי אם נשא ונתן באמונה על פי דרכי התורה והמצוה, אין מקום לשאלת עסקת בתורה, שהרי עניין העסק הוא עסק התורה בעצמו, שהרי בעסקו במו"מ למד התורה להנהיג עסקו על פי התורה. אבל אם ח"ו לא עסק באמונה אז בדרכי התורה, מגלגלין עליו את הכל, עונש משא ומתן שלא באמונה, בהצטרף עונש ביטול התורה אליו, ודו"ק צ"ט.